

مقدمه سوم:

عبارت فقها درباره کتابهای ضلال را با هم مرور می کنیم:

قبل از طرح عبارات لازم است توجه کنیم که این مبحث در ابواب مختلف فقه هم مورد اشاره بوده است.

(۱) مفتاح الکرامه اقوال علما را جمع بندی می کند و قائلین به حرمت را چنین بر می شمارد:

«و قد صرَّح فی السرائر فی موضع منها و الشرائع و النافع و الإرشاد و شرحه و اللمعة و التنقیح و ایضاح النافع و جامع المقاصد و المیسبة و المسالك و الروضة و مجمع البرهان و غيرها بحرمة حفظ کتب الضلال و نسخها لغير النقض. و قد نفی الخلاف عن ذلك فی التذکرة و المنتهی فیما حکى عنه. و قیّده كثیرون بما إذا كان من أهل النقض. و المصنّف رحمه الله جوزّ ذلك للحجّة كما جوزّه للنقض كما صنع جماعة و زاد آخرون التقیّة.

و یفهم من ذلك أنّ الأصل فی ذلك المنع، و لیس غرض من زاد أو نقص الحصر فیما استثناه، لأنّه لو كان الغرض الاطّلاع على الفرق الفاسدة أو تحصیل ملكة البحث أو نقل الفروع الزائدة فلا بأس. و نصّ جماعة على حرمة مطالعتها، و آخرون على درسها قراءةً و مطالعة. و قال المحقّق الثانی و الفاضل المیسى و الشهيد الثانی و المولى الأردبیلی و غیرهم: المراد حفظها عن التلف أو على الصدر»^۱

توضیح:

۱. گروهی زیاد از فقها تصریح دارند که حفظ کتاب های ضلال و استنساخ آن ها حرام است مگر اینکه برای ابطال باشد.

۲. علامه در تذکره و منتهی ادعای «نفی خلاف در حرمت مذکور» کرده است

۳. بسیاری گفته اند حرمت در صورتی برداشته می شود که کسی که قصد ابطال دارد، اهلیت لازم را داشته باشد.^۲

۴. علامه علاوه بر صورتی که فرد قصد ابطال دارد، صورتی که آدمی قصد احتجاج و جدل با منحرفین را دارد، را هم تجویز کرده است و گروهی از فقها هم، چنین بوده اند.^۳

۱. مفتاح الکرامه فی شرح قواعد العلامة (ط-جماعة المدرسين)، ج ۱۲، ص ۲۰۴

۲. محقق ثانی، شهید ثانی، صاحب ریاض؛ بنابر تحقیق محقق کتاب

۳. ابن ادریس، شهید اول، محقق ثانی؛ بنابر تحقیق محقق کتاب

۵. و گروهی دیگر در صورت تقیه هم حفظ را اجازه داده اند.^۱
۶. از آنچه گفته اند، معلوم می شود که اصل در حفظ کتب ضلال، حرمت است و کسانی که فروزی را استثنا کرده اند، نمی خواسته اند فقط همان صورت ها را استثنا کنند و لذا اگر کسی می خواهد از اندیشه فرقه های فاسد مطلع شود یا ملکه بحث کردن پیدا کند یا فروع زائده ای را نقل کند، برای چنین فردی هم، حفظ کتاب ضلال جایز است.
۷. گروهی تصریح کرده اند که مطالعه این کتاب ها هم حرام است.^۲
۸. برخی دیگر هم به حرمت تدریس آن (یا تعلم آن) حکم کرده اند.^۳
۹. محقق ثانی، فاضل میسی، شهید ثانی، محقق اردبیلی، گفته اند مراد از حفظ کتب ضلال، اعم از «حفظ از تلف» یا «حفظ در حافظه» است.

مفتاح الکرامه سپس اضافه می کند:

«و قضیة قولهم «یحرم حفظها» أنه یجب إتلافها كما صرح بذلك المحقق الثانی و الشهید الثانی و

القطفینی و غیرهم»^۴

(۲) شیخ مفید در مقنعه می نویسد:

«والأجر علی کتب المصاحف و جمیع علوم الدین و الدنیا جائز. ولا یحل کتب الکفر و تجلیده الصحف،

إلا لإثبات الحجج فی فسادہ. و التکسب بحفظ کتب الضلال و کتبه علی غیر ما ذکرناه حرام»^۵.

توضیح:

۱. نوشتن کفر جایز نیست
۲. مجلد ساختن کتاب های کفر جایز نیست
۳. مگر اینکه برای ابطال آن انجام شود
۴. تکسب از راه حفظ کتاب های ضاله و از راه نوشتن آن حرام است (مگر اینکه برای ابطال باشد).

۱. شهید اول، فاضل مقداد، شهید ثانی؛ بنابر تحقیق محقق کتاب

۲. فاضل نیلی؛ بنابر تحقیق محقق کتاب

۳. شهید ثانی؛ بنابر تحقیق محقق کتاب

۴. مفتاح الکرامه فی شرح قواعد العلامة (ط-جماعة المدرسين)، ج ۱۲، ص ۲۰۶

۵. المقنعة، ص ۵۸۸

۵. [تکسب می تواند از این راه باشد که فرد برای نگهداری کتاب های ضلال، اجرت دریافت کند.]

۳) شیخ در نهایت می نویسد:

«والتكسب بحفظ كتب الضلال، ونسخه حرام محظور» و «و لا بأس بأخذ الأجر على نسخ كتب العلوم الدنيوية و الدنيوية. و لا يجوز نسخ كتب الكفر و الضلال و تخليدها إلّا لإثبات الحجج بذلك على الخصم أو النقض له»^۱.

۴) شیخ در مبسوط:

«إذا وجد في المغنم كتب نظر فيها فإن كانت مباحة يجوز إقرار اليد عليها مثل كتب الطب و الشعر و اللغة و المكاتبات فجميع ذلك غنيمه، و كذلك المصاحف ... و إن كانت كتباً لا تحل إمساكها كالكفر و الزندقه و ما أشبه ذلك كل ذلك لا يجوز بيعه، و ينظر فيه فإن كان مما لا ينتفع بأوعيته إذا غسل كالجلود و نحوها فإنها غنيمه، و إن كان مما لا ينتفع بأوعيته كالكاغذ فإنه يمزق و لا يحرق لأنه ما من كاغذ إلا و له قيمة و حكم التورية و الإنجيل هكذا كالكاغذ فإنه يمزق لأنه كتاب مغير مبدل»^۳.

توضیح:

۱. نگهداری کتاب های کفر و شبیه آن حرام است
۲. بیع آنها حرام است
۳. پس آن را ملاحظه می کنیم:
۴. اگر از جلد آنها می توان استفاده کرد، آنها غنیمت به حساب می آید
۵. اما اگر به همین صورت قابل استفاده نیست، آنها را آتش نباید زد ولی باید آن را پاره کرد (چراکه دارای قیمت است).
۶. تورات و انجیل هم باید پاره شوند چرا که تغییر یافته و تبدیل شده اند.

۱. النهایه، ص ۲۶۷

۲. در نرم افزارها به اشتباه «مما لا ينتفع» ضبط شده است در حالیکه صحیح آن مطابق نسخه های جدید و قدیم «مما ينتفع» است. (المبسوط چاپ جدید ج ۱، ص ۵۷۰)

۳. المبسوط فی فقه الإمامیه، ج ۲، ص ۳۰

۵) شیخ طوسی در مبسوط در بحث وقف می نویسد که وقف تورات جایز نیست و این از باب آن نیست که این کتاب ها نسخ شده اند چرا که قرآن هم دارای آیات منسوخ است. بلکه از آن جهت که مخالف با قرآن است.

«و إن وقف علی کتب التوراة لا یجوز، لأنه مبدل مغیر، لا لأنه منسوخ، لأن نسخها لا یذهب بحرمتها كما أن فی القرآن آیات منسوخة، و لم تذهب حرمتها، و هذا لا خلاف فیه، و یجب أن یقال فی حفظه و تلاوته إنه لا یجوز الوقف علیه لتخالف ما نسخ من القرآن»^۱

۶) سلار در مراسم، اجرت گرفتن بر نوشتن و استنساخ کتاب های کفر را حرام می داند مگر اینکه برای ابطال باشد.^۲

۷) ابن براج هم در المهذب در ضمن مکاسب محرمه، استنساخ کتاب های ضلال و حفظ و باقی گذاشتن آن را حرام می داند مگر اینکه برای ابطال آنها باشد.^۳

«ونسخ کتب الضلال وحفظه وإیراد الشبهة القادحة وتخلیدها فی الکتب من غیر نقض لها»^۴

توضیح:

تخلید: ابقاء و نگهداری آنها در میان کتاب های دیگر.

۸) یحیی بن سعید حلّی، بیع کتاب های ضلال را حرام دانسته است.^۵

۹) کیدری در اصباح الشیعه، می نویسد که تورات را نمی توان مهریه قرار داد.

«فإن تزوج مسلم کتابیة، أو مشرک مشرکة علی تعلیم شیء من التوراة، کان المهر فاسداً، لأنه منسوخ مغیر مبدل»^۶

۱. المبسوط فی فقه الإمامیة، ج ۳، ص ۲۹۵

۲. مراسم، ص ۱۷۰

۳. در سلسله ینابیع الفقهیة اشتباهی صورت گرفته است و یک صفحه از کتاب المهذب به ذیل بحث غنیه (ابن زهره) رفته است (ص ۲۰۴ از ج ۱۳) و همین باعث شده است، آیت الله خرازی در کتاب البحوث الهامه، به ابن زهره نسبت دهد که او «احادیث قصاص و اسباب الفرح» را حرام می داند.

۴. المهذب، ج ۱، ص ۳۴۵

۵. نزهة الناظر فی الجمع بین الأشباه و النظائر، ص ۷۸

۶. اصباح الشیعة بمصباح الشریعة، ص ۴۲۳

۱۰) محقق حلی در شرایع در ضمن محرمات چنین می نویسد:

«حفظ كتب الضلال و نسخها لغير النقض»^۱

ایشان در المختصر النافع فی فقه الامامیه می نویسد:

«الخامس) الاعمال المحرمة .... وحفظ كتب الضلال ونسخها لغير النقض»^۲

۱۱) محقق حلی، وصیت نسبت به کتاب های ضلال را هم جایز نمی داند.

«الرابعة لو أوصى الذمی ببناء كنيسة أو بيعة لم يجز لأنها معصية و كذا لو أوصى بصرف شيء في كتابة التوراة و الإنجيل لأنها محرقة و لو أوصى للراهب و التسييس جاز كما تجوز الصدقة عليهم»^۳

۱۲) علامه در منتهی:

«يحرم حفظ كتب الضلال، و نسخها لغير النقض أو الحجّة عليهم بلا خلاف. و كذا يحرم نسخ التوراة و الإنجيل و تعليمهما، و أخذ الأجرة على ذلك كلّه؛ لأنّ في ذلك مساعدة على الحقّ و تقوية للباطل، و لا خلاف فيه»^۴

توضیح:

۱. بلاخلاف حفظ و استنساخ کتاب ضلال جز برای ابطال، حرام است.
۲. استنساخ تورات و انجیل حرام است.
۳. تعلیم این کتاب و اخذ اجرت بر آن هم حرام است.
۴. دلیل این تحریم هم تقویت باطل است که حرمت آن مورد اختلاف نیست.

ما می گوئیم:

از تعلیل ظاهر می شود که حرمت تابع تقویت باطل است.

۱۳) علامه در تذکره:

«يحرم حفظ كتب الضلال ونسخها لغير النقض أو الحجّة وتعلمها، ونسخ التوراة والإنجيل؛ لأنهما

منسوخان محرقتان، وتعليمهما وتعلمهما حرام، وأخذ الأجرة على ذلك»^۵

۱. شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ج ۲، ص ۴

۲. المختصر النافع فی فقه الامامیه، ص ۱۱۷

۳. شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ص ۳۰۶

۴. منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، ج ۱۵، ص ۳۸۳

۵. تذکره الفقهاء، ج ۱۲، ص ۱۴۳

توضیح:

۱. حفظ کتاب های ضلال حرام است
  ۲. استنساخ آنها حرام است
  ۳. تعلم آن حرام است
  ۴. همچنین تورات و انجیل
  ۵. اخذ اجرت هم بر این امور حرام است
  ۶. [در ادامه مرحوم علامه، به هجو مومن، غیبت و سب مومن و دروغ بستن بر آنها و تمامی کردن و مدح من يستحق الذم و بالعکس و تشبیب زن مومنه اشاره می کند و می نویسد: «بلاخلاف من ذلک کله»
- ۱۴) علامه حلی در قواعد در زمره آنچه « نص شرعی بر تحریم آنها موجود است»، حفظ کتاب های ضلال، استنساخ آنها (جز برای ابطال) و اخذ اجرت بر آنها را ذکر کرده است.^۱
- ۱۵) علامه در ارشاد تبصره و تحریر حفظ و استنساخ کتب ضلال را حرام می داند مگر اینکه برای ابطال باشد.^۲

۱. قواعد الأحكام، ج ۲، ص ۸

۲. تبصره، ص ۹۴؛ ارشاد الاذهان، ج ۱، ص ۳۵۷؛ تحریر، ج ۲، ص ۲۶۰